

Kehitysvammaisten avotyötoiminta: Miksi vanhanaikaisesta mallista ei osata päästää irti?

Toimittaja Katariina Weijo

Selkeä enemmistö kehitysvammaisista on avotyötoiminnassa palkkatyön sijaan. Avotyötoiminta tarkoittaa työpaikoilla ja toteutettavaa toimintaa, josta kunta maksaa 0-12 euroa päivässä rahaa. Mallia on kritisoitu siitä syystä, että useasti avotyötoiminnassa työskentelytavat ja -määrät vastaavat palkkatyötä. Tästä huolimatta toiminta jatkuu.

Minä olen Katariina Weijo ja tänään avotyötoiminnasta kanssani keskustelee Kehitysvammaliiton työllisyysasiantuntija Simo Klem.

Puhutaan ensin lyhyesti historiasta. Milloin avotyötoiminta on Suomessa alkanut ja millä sitä on perusteltu?

Simo Klem

No suurin piirtein avotyötoiminta on alkanut tuolla 90-luvun puolivälissä. Tarkkaa vuosilukua en osaa sanoa, mutta silloin on alettu pohtia sitä, että kuinka kehitysvammaiset ihmiset pääsisivät enemmän integroitumaan muiden ihmisten joukkoon. Siihen mennessä esimerkiksi työtoimintaa on järjestetty lähinnä työkeskuksissa eli suljettujen seinien sisällä, ja silloin mietittiin, että miten niitä seiniä voisi vähän avata ja sitten keksittiin se, että työtoiminta voidaan sijoittaa ihan oikeille työpaikalle ja sitä lähdettiin sitten projektiluontoisesti kokeilemaan. Ajatus oli paitsi se, että kehitysvammaiset ihmiset olisivat muiden ihmisten kanssa enemmän tekemisissä, niin myöskin se, että avotyötoiminta voisi toimia ponnahduslautana sitten ihan oikeaan työsuhteeseen, että kun päästään sinne oikealle työpaikalle tekemään oikeita töitä, niin siitä sitten seuraava askel olisi se palkkatyö. Mutta tosiaan sitä huomattiin myöhemmin, että hyvin harvoinhan näin tapahtui. Elikkä useimmiten se jäi sitten suhteellisen pysyväksi ratkaisuksi.

Toimittaja Katariina Weijo

Avotyötoiminta on jatkunut vuosikymmeniä ja sen ongelmallisuudesta puhutaan julkisesti aika ajoin. Miksi malli on säilynyt samankaltaisena vuodesta toiseen, vaikka sen ongelmakohdista on oltu tietoisia?

Simo Klem

Ongelmakohdista on oltu tietoisia vain osittain. Väittäisin, että se ehkä suurin ongelma lainsäädännön mielestä on se toiminnan ristiriita työlainsäädännön kanssa, lähinnä työsopimuslain kanssa. Että siitä välttämättä sosiaalihuollon ammattilaisetkaan ei ole

niin tietoisia. Mutta että sitten tämä varsinainen kysymys, että miksi se on jatkunut vuosikymmeniä, niin veikkaan sen, että se on ollut palvelun järjestäjille, elikkä kunnille, aikaisemmin kuntayhtymille ja nyt sitten hyvinvointialueille, niin suhteellisen tällainen niin kuin helppo ratkaisu. Vaikka me tiedetään, että palkkatyöhön tukeminen, tuetun työllistymisen, työhönvalmennuksen avulla on palvelun järjestäjille ja tuottajille myös taloudellisesti edullista, niin ilmeisesti avotyötoiminnan järjestäminen on niin kuin vähintäänkin yksi edullista verrattuna siis työtoimintaan työkeskuksissa. Sitten ehkä se myöskin, että kun se on jatkunut niin pitkään jo pari vuosikymmentä, ellei enemmänkin, niin se on ehtinyt vakiintumaan. Vaikka sillä ei ole niinku varsinaisesti semmoista legitimitettä sieltä lainsäädännön puolesta, mutta sitten se on tähän palvelujärjestelmään vakiintunut sellaiseksi, niin vahvasti olemassa olevaksi asiaksi, että siitä on vaikea luopua. Ja just nää että kun me yritetään edistää palkkatyötä. Edistämällä tätä tuotantoa edistymisen työhönvalmennusta sinne vammaispalveluihin, niin se on niin kun uusi asia. Se on jotain uutta ja vähän pelottavaakin, kun taas avotyötoiminta on se vanha tuttu tapa ja siihen ollaan totuttu, ei haluta muuttua. Uusi on aina pelottava.

Toimittaja Katariina Weijo

Yleisön vuoden alussa, että vammaisten avotyötoiminta on Keskipohjanmaalla lisääntynyt. Tiedätkö mikä tilanne on muualla Suomessa?

Simo Klem

Tässä itse olen ollut noin 10 vuotta Kehitysvammaliiton työllisyysasiantuntijana, niin tässä 10 vuodessa on jo ehtinyt tapahtua jo jonkunlaista muutosta. Esimerkiksi Etelä-Karjalassa, Pohjois-Karjalassa, Päijät-Hämeessä, niin on tätä tuettua työllistymistä ja työhönvalmennusta. Nyt sitten muuallakin Suomessa sitä on kehitetty, mutta ollaan vähän eri erilaisissa tilanteissa. Pirkanmaa ollut mukana tässä mun verkostossa, niin siellä on sitten järjestölähtöisesti. Tampereella sijaitsee siis kehitysvammaisten palvelusäätiö ja Kehitysvammaisten tukiliitto, niin se on auttanut siihen, että siellä ollaan projektiluontoisesti. Nyt sitten Pirkanmaan alueella on tällaista tuetun työllistymisen kehittämisprojektia. Sitä kautta sitten varsinkin siellä Tampereen ympäristökunnissa tuettua työllistymistä on saatu rakennettua. Pohjoiseen kun mennään, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun, Lappiin, niin on vielä vielä paljon tehtävänä ja sitten muutamia yksittäisiä alueita myös täällä etelämpänä Suomessa.

Toimittaja Katariina Weijo

Avotyötoimintaa on kritisoitu muun muassa siitä syystä, että yritys voi saada palkattoman työn kautta perusteetonta etua markkinoilla. Onko teidän tiedossa tapauksia, joissa näin on käynyt ja miten siihen voisi puuttua?

Simo Klem

Tämä on lähinnä arvailua, että luultavasti näin voi tapahtua. Elikkä jos yritys saa työvoimaa, jolle ei tarvitse maksaa palkkaa, niin kyllähän jotenkin voisi kuvitella, että siitä saa perusteetonta etua verrattuna kilpailijoihin. Enemmän ne esimerkit on tällaisia positiivisia esimerkkejä, että kun kehitysvammaisen henkilö on saanut sen palkkatyön, niin myös se, mikä se etu on myös sen yrityksen tai työnantajan osalta, niin että saa hyvän luotettavan työntekijän. Mutta miten tähän voi puuttua niin tietysti se, että me lähdetään sitä palkkatyön tukea kehittämään. Edelleen niinku rakentamaan sinne vammaispalveluihin. Nyt puhutaan siis hyvinvointialueiden vammaispalveluista niin, että se avotyötoiminnan sille ei ole, ei olisi enää tarvetta. Ja näitä esimerkkejä on sitten ihan mukavasti. Vammaispalveluissa sitä palkkatyöhön pääsemistä tuetaan, sitä vähemmän on tarvetta avotyötoiminnalle. Jossakin alueella on päästy avotyötoiminnasta niinku kokonaan eroon ja esimerkiksi helsingissä ja vantaalla ei enää niin kuin haeta, jolloin tehty päätös, että ei haeta uusia avotyötoimintapaikkoja vaan keskitytään siihen palkkatyöhön tukemiseen.

Toimittaja Katariina Weijo

Miten yhä useampi kehitysvammaisen saataisiin avotyötoiminnasta palkkatyöhön?

Simo Klem

Tuotetaan kehitysvammaisia henkilöitä palkkatyöhön siellä vammaispalveluissa, niin se on se kaikkein tärkein asia. Eli käytännössä se tarkoittaa siis tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen tarjoamista vammaispalveluissa myös kehitysvammaisille henkilöille ja se taas käytännössä tarkoittaa sitä, että tuetaan sitä. Palkkatyöhön menemistä sillä tavalla mikä on niinku kehitysvammaisille henkilöille sopivaa, eli se on silloin tarkoittaa yksilöllistä riittävän niin kun selkeätä ja hitaasti etenevää prosessia, mutta jossa niinku mahdollisimman nopeasti otetaan yhteyttä sinne työnantajaan sinne yritykseen, etsitään niitä työpaikkoja räätälöidä niitä henkilöille sopiviksi ja tehdään erittäin tiivistä yhteistyötä. Myös nytten työnantajien kanssa. Työhön valmentajia lisää hyvinvointialueitten vammaispalveluihin.